

‘Ο έλεγχος τῆς Πολιτικῆς ᾽Εξουσίας πάνω στίς ᾽Ενοπλες Δυνάμεις

Πάνος Α. Λουκάκος

‘Ο έλεγχος τών στρατιωτικῶν ἀπό τήν πολιτική ἐξουσία εἶναι ἓνα ἀπό τά μεγαλύτερα προβλήματα τῆς σύγχρονης ἀστικής δημοκρατίας. Ἡ βαθιά σημερινή κρίση τῶν θεσμῶν τῆς, ὀδηγεῖ βαθμιαία ἀλλά σταθερά στήν ἔνταση τῆς κρατικῆς ἐπιβολῆς, μέσω τῶν κατασταλτικῶν μηχανισμῶν. Ἡ συνεχῆς ἐνίσχυση τῶν μηχανισμῶν αὐτῶν καί κυρίως τοῦ σημαντικότερου ἀνάμεσά τους, τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, ἔχει σάν ἀποτέλεσμα νά διευρύνεται συνεχῶς ὁ ρόλος τους μέσα στό συγκρότημα πού

ἀσκεῖ τήν ἐξουσία. Καί ἔτσι ὁ οὐσιαστικός πολιτικός έλεγχος αὐτῆς τῆς τεράστιας καί ἀνεξέλεγκτης δύναμης, πού διαθέτει τό μονοπώλιο τῶν ὄπλων, γίνεται συνεχῶς ἐπιτακτικότερος.

‘Όσο περισσότερο στηρίζεται ἡ πολιτική ἐξουσία στούς στρατιωτικούς γιά νά διασφαλίσουν καί νά θωρακίσουν τήν ὑπάρχουσα τάξη πραγμάτων ἀπέναντι στόν «ἐσωτερικό ἐχθρό» τόσο λιγότερο μπορεῖ νά τούς ἐλέγχει. Καί ἀντίθετα ὅπου οἱ κρίσεις τῶν θεσμῶν εἶναι συχνότερες καί βαθύτερες, ἐκεῖ εἶναι ἀσφυκτικότερος ὁ έλεγχος τῶν στρατιωτικῶν πάνω στήν πολιτική ἐξέλιξη(1). Καί κάθε ἐξασθένιση τῶν πολιτικῶν θεσμῶν διευρύνει τίς δυνατότητες γιά στρατιωτικές παρεμβάσεις κάθε μορφῆς, ἀρχίζοντας ἀπό τήν ἐμμεση πίεση καί καταλήγοντας στό πραξικόπημα καί τή στρατιωτική δικτατορία(2). Αὐτές εἶναι μερικές ἀπό τίς κύριες ὀψεις τοῦ ζητήματος.

1. S.E. FINER, *The Man on Horseback*, Penguin 1976. Σελ. 18.

2. Ἡ Τουρκία εἶναι ἓνα κλασικό παράδειγμα γιά τήν ταχύτητα μέ τήν ὁποία μπορεῖ νά ἐξελίσσεται ἡ στρατιωτική ἐπέμβαση ἀπό τή μία μορφή στήν ἄλλη.

Τό πρόβλημα θέβαια είναι παγκόσμιο. Ἄλλά ἡ ἑλληνική ἐκδοχή του παρουσιάζει ὀρισμένες ἰδιομορφίες, πού εἶναι ἴσως χρήσιμο νά διερευνηθοῦν καί νά ἀναλυθοῦν σέ ὄλο τους τό πλάτος καί βάθος. Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ δέν ἔχει τέτοιες φιλοδοξίες. Ἐρευνᾶ ἀπλῶς ἓνα μέρος τοῦ προβλήματος, τό σημερινό καθεστῶς ἐλέγχου τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας πάνω στούς στρατιωτικούς, μέ βάση τό ἰσχύον πλαίσιο λειτουργίας τῶν ἐνόπλων δυνάμεων.

I. Ὁ παρεμβατικός στρατός.

Ὁ ἑλληνικός στρατός εἶναι κατ' ἐξοχήν παρεμβατικός. Κινήματα, στάσεις, ἐπαναστάσεις, πραξικοπήματα καί ὅποιοι ἄλλοι χαρακτηρισμοί δόθηκαν στίς στρατιωτικές ἐπεμβάσεις, ἀνάλογα μέ τήν εἰδικότερη μορφή τους ἀλλά καί τήν ὀπτική γωνία ἀπό τήν ὁποία ὁ καθένας θέλει νά τίς βλέπει. εἶναι γεγονότα πού ἐπαναλαμβάνονται μέ μονότονη συχνότητα τά τελευταῖα 80 χρόνια. Ἄν προσθέσει κανεῖς σ' αὐτά καί τίς ἔμμεσες ἐπεμβάσεις μέ τή μορφή τῆς πίεσης, τῆς ἀπειλῆς ἢ τοῦ ἐξαναγκασμοῦ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀπό τοῦς στρατιωτικούς, τότε διαγράφεται ἡ κατάσταση στίς πραγματικές τῆς διαστάσεις: Μόνο στήν περίοδο ἀπό τό 1916 ἕως τό 1936 ἔχουν καταγραφῆ 38 ἐπίσημα διαπιστωμένες στρατιωτικές κινήσεις καί συνομοτικές ἐνέργειες(3). Ὁ ἀντίστοιχος κατάλογος τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου θά ἦταν πολύ μακρύτερος, ἂν δέν ὑπῆρχε μία δυσκολία, πού κάνει σχεδόν ἀπαγορευτική τή σύνταξή του:

Οἱ στρατιωτικές ἐπεμβάσεις καί συνομοσίες, ἀρχίζοντας ἀπό τά γεγονότα τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, εἶναι περίπου συνεχεῖς, χωρίς διακοπές καί μεσοδιαστήματα, πράγμα πού δέν ἐπιτρέπει νά ἀπομονωθοῦν τά διάφορα περιστατικά καί νά ἐνταχθοῦν σέ μία χρονολογική ταξινόμηση.

Τά βασικά χαρακτηριστικά πάντως τῶν μεταπολεμικῶν παρεμβάσεων παρουσιάζουν ὀρισμένες καίριες διαφορές σέ σχέση μέ ἐκεῖνα τῆς προπολεμικῆς περιόδου:

Ἔως τό 1940 ὁ στρατός μετεῖχε μέν ἀποφασιστικά καί συχνά καθοριστικά στίς πολιτικές διαμάχες, ποτέ ὅμως δέν κηδεμόνευσε τήν πολιτική ἐξέλιξη ἀντίθετα στή βούληση τοῦ συνόλου τῶν συνταγματικῶν φορέων τῆς. Ὑπῆρξε ἀπλῶς ἓνα ἀπό τά πεδία τῆς πολιτικῆς σύγκρουσης τοῦ Μεσοπολέμου καί χρησιμοποιοῦντο ἀπό τοῦς πολιτικούς πρωταγωνιστές τῆς γιά νά ἐπιβάλλει δυναμικά τίς ἀπόψεις τους.

Τό 1909 ὁ στρατός ἀνάτρεψε μία ξεπερασμένη τάξη πραγμάτων, δημιουργώντας μέ τή μετάκληση τοῦ Βενιζέλου στήν Ἀθήνα ἐντελῶς νέα πολιτικά δεδομένα(4). Στή συνέχεια ἀποσύρθηκε στούς στρατώνες καί ἀπόφυγε ἄλλες ἀναμίξεις στήν πολιτική, ἕως τό κίνημα τῆς Ἐθνικῆς Ἀμυνας τοῦ 1916, πού ἔλυσε δυναμικά τή διαφωνία Βενιζέλου - Κωνσταντίνου(5).

Τό 1922, ἐπιστρέφοντας ἀπό τό Μικρασιατικό μέτωπο, ἀνάτρεψε τίς ἀντιβενιζελικές δυνάμεις καί ἀφοῦ ἐκκαθάρισε αἱματηρά ἀνοικτούς λογαριασμούς ἀπό τά ἀμέσως προηγούμενα χρόνια διατήρησε καί ἀσκησε γιά πρώτη φορά «ἰδίῳ ὀνόματι» τήν ἐξουσία. Καί αὐτή ὅμως ἡ παρέμβαση κινήθηκε στήν πλάισια τῆς διαμάχης βενιζελικῶν-ἀντιβενιζελικῶν, ὅπως καί ἡ «ἀντεπανόσταση», πού ἀκολούθησε τό 1923, μέ πολιτικό καθοδηγητή τόν Ἰωάννη Μεταξά, ἀρχηγό τότε τοῦ κόμματος

τῶν Ἐλευθεροφρόνων. Τά ἴδια ἀκριβῶς αἷτια καί οἱ ἴδιοι πρωταγωνιστές βρέθηκαν καί πίσω ἀπό τήν ἀναμέτρηση τῶν στρατιωτικῶν φατριῶν στό πραξικόπημα τοῦ Πάγκαλου τό 1925 καθώς καί τά βενιζελικά κινήματα τοῦ 1933 καί τοῦ 1935.

Ὅλες αὐτές οἱ στρατιωτικές ἐπεμβάσεις ἐκδηλώθηκαν σέ περιόδους μεγάλων πολιτικῶν κρίσεων καί γενικότερης ἀστάθειας τῶν θεσμῶν, πού συχνά δημιουργοῦσαν συνθήκες «κενοῦ ἐξουσίας». Πάντα ὅμως βρισκόνταν κάτω ἀπό τήν κηδεμονία τῶν πολιτικῶν παραγόντων τῆς σύγκρουσης.

Μεταπολεμικά διαμορφώθηκε μία ριζικά διαφορετική κατάσταση:

Οἱ νέες συνθήκες, πού δημιουργήθηκαν στή διάρκεια τῆς Κατοχῆς, καί ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, πού ἀκολούθησε, ἔδωσαν στό στρατό ἓναν πολύ εὐρύτερο ρόλο μέσα στό συγκρότημα τῆς ἐξουσίας: οἱ στρατιωτικοί πῆραν στή χεῖρα τους τήν ὑπόθεση τοῦ ἀντικομμουνιστικοῦ ἀγώνα. Ἡ «ἐθνική ἰδέα» ἀντικατάστησε τή «Μεγάλη Ἰδέα» καί ὁ στρατός ἀρχισε νά ἀποκτᾶ μία αὐτοδύναμη ἰδεολογική ὑπόσταση, λειτουργώντας οὐσιαστικά σάν πολιτικό ὄργανο.(6)

Ἡ ἀδυναμία τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας νά ἀντιμετωπίσει τήν κατάσταση καί ἡ τελική ἐναπόθεση τοῦ «ἀγώνα» καί τῆς «τύχης τοῦ ἔθνους» στό στρατό, πού τή φορά αὐτή δέν ἀντιμετώπιζε ἐξωτερικό ἀλλά «ἐσωτερικό ἐχθρό» καλλιέργησαν μία νέα νοοτροπία μέσα στίς ἐνοπλες δυνάμεις. Ἐκφραση τῆς νοοτροπίας αὐτῆς πού ἤθελε τό στρατό ἐγγυητή καί κηδεμόνα τῆς πολιτικῆς ἐξέλιξης, ὑπῆρξε ἡ δημιουργία ἐνός πολιτικοῦ ὄργανου τῶν στρατιωτικῶν, τῆς γνωστῆς συνομοτικῆς ὀργάνωσης ἸΔΕΑ, οἱ πρῶτοι πυρήνες τῆς ὁποίας γεννήθηκαν στή Μέση Ἀνατολή γιά νά ἀνδρωθοῦν στήν Ἑλλάδα μετά τήν ἀπελευθέρωση(7).

Σέ ὅλη τήν περίοδο τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ὁ στρατός, πού διεξῆγε τίς ἐπιχειρήσεις μετεῖχε μέσω τοῦ ἸΔΕΑ καί στή λήψη τῶν πολιτικῶν ἀποφάσεων, ἰσότιμα περίπου μέ τή νόμιμη πολιτική ἐξουσία, πού ὄχι μόνο γνῶριζε ἀλλά καί ὑπόθαλπε, μέσα στόν πανικό τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης, τίς δραστηριοιότητές του(8). Καί ἡ ἐξέλιξη ὑπῆρξε ραγδαία:

3. Θ. ΒΕΡΕΜΗ. *Οἱ Ἐπεμβάσεις τοῦ Στρατοῦ στήν Πολιτική 1916-1936*, Ἐξάντας 1977, σελ. 303-309.

4. Γιά τήν ἐρημνεία καί ἀνάλυση τοῦ κινήματος τοῦ Γουδί βλέπε ἀντί ἄλλων Γ. ΔΕΡΤΙΑΝ *Κοινωνικός Μετασχηματισμός καί Στρατιωτική Ἐπέμβαση 1880-1909* Ἐξάντας 1977, κυρίως σελ. 172 ἔπ.

5. Γιά τό κίνημα τοῦ 1916 καί τίς προεκτάσεις τοῦ διχασμοῦ μέσα στό στρατό βλέπε τίς ἀναλύσεις τοῦ Θ. Βερέμη, δ.π. σελ. 47 ἔπ.

6. Γ. ΚΑΤΗΦΟΡΗ. *Ἡ Νομοθεσία τῶν Βαρβάρων*. Θεμέλιο 1975, σελ. 35.

7. Γιά τήν ἸΔΕΑ καί τή δράση του βλέπε κυρίως στρατηγῶ Γ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΙ *1940-1952 Τό Δράμα τῆς Ἑλλάδος - Ἐπὶ καί ἀθλιότητες - ἸΔΕΑ*. Ὁ στρατηγός Καραγιάννης ὑπῆρξε βασικό στέλεχος τοῦ ἸΔΕΑ καί μετά ἀπό κάποια δυσκοι σκεῖα του μέ τοῦς ὁμοϊδεάτες του περίγραψε «ἐκ τῶν ἔνδον» τή δράση καί τῶς στόχους τῆς ὀργάνωσης. Βλέπε ἐπίσης Ἱερός Δεσμός Ἑλλήνων Ἀξιοματικῶν *Ἀποκαλύψεις τοῦ Τύπου*. Ἐκδόσεις Ἑλληνικά Θέματα, Ἀθήνα 1975, ὅπου κι τό πόρισμα τοῦ ἀνακριτῆ ταγματάρχη Α. Ζωζωνάκη γιά τό κίνημα τῆς 31ῆ Μαΐου 1951, σελ. 50 καί ἔπ.

8. Ὁ στρατηγός Καραγιάννης ἀναφέρει γιά τήν περίοδο αὐτή χαρακτηριστικὲς συναντήσεις ἀξιοματικῶν τοῦ ἸΔΕΑ, σάν ἐκπροσώπων τῆς ὀργάνωσης, μέ τοὶ

Τόν Ιανουάριο του 1949 η κυβέρνηση Σοφούλη ανάθεσε με τό νόμο 822 τήν Ἀρχιστρατηγία στόν Ἀλ. Παπάγο, πού εἶχε θέσει σάν προϋπόθεση νά τοῦ δοθοῦν «πλήρεις ἀρμοδιότητες». Ἔτσι αὐτοκαταργήθηκε οὐσιαστικά ἡ κυβέρνηση καί δημιουργήθηκε μία αὐτόνομη στρατιωτική ἐξουσία, τελείως ἀνεξέλεγκτη ἀπό τούς πολιτικούς.

Ὁ ἀρχιστράτηγος ἀποφάσιζε καί κατάρτιζε τά σχέδια τῶν ἐπιχειρήσεων, διάταζε κατά τήν κρίση του τίς τοποθετήσεις καί μεταθέσεις τῶν ἀξιωματικῶν, πρότεινε ἀνακλήσεις στήν ἐνέργεια ἀποστράτων ἢ ἐφέδρων – καί οἱ προτάσεις του αὐτές ἦταν ὑποχρεωτικές γιά τόν ὑπουργό Ἀμύνης – εἶχε κατ' εὐθείαν κάτω ἀπό τίς διαταγές του τίς δυνάμεις Ξηρᾶς, Θαλάσσης, Ἀέρος καί Χωροφυλακῆς, πού συμμετεῖχαν στίς ἐπιχειρήσεις, ἦταν ἀρμόδιος νά εἰσηγῆται τήν ἐπιβολή στρατιωτικοῦ νόμου ὅπου τό ἔκρινε σκόπιμο κλπ.(9). Παράλληλα, ὁ ἴδιος νόμος διάλυε τό Ἀνώτατο Συμβούλιο Ἐθνικῆς Ἀμύνης, κατ' ἐξοχήν πολιτικό ὄργανο, καί ἕνας νέος νόμος τό ὑποκαθιστοῦσε μέ τό Πολιτικό Συμβούλιο, πού εἶχε οὐσιαστικά εἰκονικές ἀρμοδιότητες, ὅσες δηλαδή εἶχαν ἀπομείνει μετά τήν ἀνακατανομή τῶν ρόλων πού ἐπέβαλε ὁ Παπάγος. «Ἡ στρατιωτική ἱστορία δέν ἀπαριθμεῖ πολλές παρομοίας περιπτώσεις τοιούτων δικτατορικῶν δικαιοδοσιῶν, χορηγουμένων εἰς ἕν πρόσωπον δημοκρατικῆς χώρας», θά γράψει χαρακτηριστικά στρατιωτικός συνάδελφός του(10).

Ὁ θεσμός τοῦ ἀρχιστράτηγου, πού καταργήθηκε μόνο μετά τήν παραίτηση τοῦ Παπάγου, τό Μάρτιο τοῦ 1951, ἐνῶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἶχε ἤδη λήξει ἀπό τό Σεπτέμβριο τοῦ 1949, ἀποτέλεσε τήν πρώτη θεσμοθέτηση τοῦ δυαδισμού τῆς ἐξουσίας. Ὁ δυαδισμός αὐτός ὑπῆρξε στή συνέχεια ἕνα ἀπό τά κυριότερα χαρακτηριστικά τοῦ ἑλληνικοῦ μεταπολεμικοῦ κράτους(11).

Ἡ πολιτική ἐξουσία δέν μπόρεσε ποτέ νά ἀνακτήσει τό χώρο πού παραχώρησε τότε στούς στρατιωτικούς καί ἡ ιδιόμορφη κατάσταση, πού θεσμοθετήθηκε στόν ἐμφύλιο πόλεμο, διατηρήθηκε καί στά ἐπόμενα χρόνια. Ἔως τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1967 λειτουργοῦσε ἀπό τή μία πλευρά ἡ πολιτική ἐξουσία καί ἀπό τή ἄλλη ἡ στρατιωτική, αὐτόνομη καί παράλληλη μέ τήν πρώτη σέ ὅ,τι τήν ἀφοροῦσε.

Ἡ στρατιωτική αὐτή ἐξουσία συνέπλευσε μέ τίς κυβερνήσεις τῆς ΕΡΕ σέ ὅλη τήν περίοδο ὡς τό 1963, ἐκτιμώντας ὅτι ὁ χειρισμός τοῦ «ἐσωτερικοῦ ἐχθροῦ» σέ ὅλη αὐτή τήν περίοδο ἦταν ὁ ἐνδεδειγμένος. Τόν Ἰούλιο τοῦ 1965, ὅταν θεώρησε ὅτι ὁ Γ. Παπανδρέου ἀρχίζει νά γίνεται – ἀντικειμενικά καί ὄχι ἐπειδή ὁ, ἴδιος εἶχε τέτοια πρόθεση – ἐπικίνδυνος, στήριξε ἀποφασιστικά τίς δυνάμεις πού τόν ἀνάτρεψαν(12). Καί τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1967 ὅταν ἔκρινε ὅτι οἱ πολιτικοί – ἔστω καί αὐτοί μιάς κυβέρνησης τῆς Δεξιᾶς – δέν μπορούσαν νά ἐλέγξουν τήν κατάσταση, ἀνάτρεψε τήν ἴδια τήν πολιτική ἐξουσία, καταργώντας τόν ἕως τότε δυαδισμό.

Ἡ ἐπιτάχρηση στρατιωτική δικτατορία ἐκτόπισε ἐντελῶς τούς πολιτικούς ἀπό τό συγκρότημα τῆς ἐξουσίας, τούς ἴδιους ἐκείνους πολιτικούς, πού προηγουμένως εἶχαν ἐκχωρήσει ἕνα μεγάλο μέρος ἀπό τίς δικές τους ἀρμοδιότητες στίς ἑνοπλες δυνάμεις, γιά νά μποροῦν, ὅπως πίστευαν, νά στηρίζονται καλύτερα σ' αὐτές σέ ὥρες κρίσεων. Ἔτσι οἱ αὐτονομημένες,

αὐτοδιοικούμενες καί οὐσιαστικά ἔξω ἀπό τόν ἔλεγχο τῶν ἐκάστοτε κυβερνήσεων ἑνοπλες δυνάμεις παραβίασαν τό 1967 θύρες, πού ἄλλοι τούς εἶχαν ἀνοίξει πρὶν ἀπό πολλά χρόνια. Ἀντίθετα μέ ὅ,τι ἴσχυε στό Μεσοπόλεμο, ὁ ἑλληνικός στρατός ἔπαψε νά παρεμβαίνει γιά λογαριασμό τῶν πολιτικῶν ἐντολέων του καί χειραφετήθηκε σταδιακά ἀπ' αὐτούς, προτιμώντας τό ρόλο τοῦ «ὑπέρτατου ἐγγυητή» τοῦ καθεστώτος. Καί ἀπό τή θέση αὐτή κινήθηκε τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1967 γιά νά καταλύσει τό πολίτευμα, ὅταν ἔκρινε ὅτι κινδύνευε τό καθεστῶς, ἀλλά καί γιά νά κατοχυρώσει καί συνταγματικά τό ρόλο τοῦ μελλοντικοῦ κηδεμόνα τῶν πολιτικῶν ἐξελίξεων, στά πλαίσια μιάς στρατοκρατικῆς κοινωνίας(13).

II. Ὁργάνωση καί ἔλεγχος τῶν Ε.Δ.

Στίς συνθήκες πού ἀκολούθησαν τήν κατάρρευση τῆς δικτατορίας θά περίμενε κανεὶς ὅτι θά ἀντιμετωπιζόταν σέ σωστότερη βάση τό πρόβλημα τοῦ οὐσιαστικοῦ ἐλέγχου τῶν ἐνόπλων δυνάμεων ἀπό τήν πολιτική ἐξουσία. Ἡ πείρα τοῦ παρελθόντος εἶχε ἤδη δεῖξει ὅτι ἡ συνεχῆς διεύρυνση τοῦ ρόλου τῶν στρατιωτικῶν ὀδηγεῖ τελικά στήν αὐτονόμησή τους καί, ἔτσι ἢ ἄλλιῶς, τό ἄμεσο παρελθόν δέν τούς ἐπέτρεπε νά ἀντιδράσουν σέ μία πραγματική ὑπαγωγή τους στήν ἐκτελεστική ἐξουσία. Καί, ἐν πάσει περιπτώσει, ἡ πολιτική ἐξουσία δέν εἶχε ἄμεσα ὑπαρκτούς λόγους νά ἐκχωρήσει ἀρμοδιότητες τῆς στούς στρατιωτικούς, ὅπως εἶχε συμβεῖ στό μεταπολεμικό παρελθόν. Παρ' ὅλα αὐτά ὅμως δημιουργήθηκε τό ἀκόλουθο καθεστῶς:

Τό Σύνταγμα τοῦ 1975 ὀρίζει ὅτι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἄρχει τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς χώρας, τῆ διοίκηση τῶν ὁποίων ἀσκεῖ ἡ κυβέρνηση, ὡς νόμος ὀρίζει. (ἄρθρο 45).

Τήν ἀνοίξη τοῦ 1975 καταρτίσθηκε στό ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Ἀμύνης τό προσχέδιο αὐτοῦ τοῦ νόμου καί τέθηκε ὑπόψη τῶν ἐπιτελείων, πού διατύπωσαν ἐγγράφως τίς ἀπόψεις τους. Μετά ἀπό μακρά κυοφορία κατατέθηκε τό καλοκαίρι τοῦ 1977 στό

Σπ. Μαρκεζίνη, Γ. Βαρθοῦτη, Γ. Παπανδρέου, Σοφ. Βενιζέλο, Π. Κανελλόπουλο καί Θ. Σοφούλη. Καί γράφει: «Ἐκεῖνο τό ὅποιον πρόέκυψε ἐκ τῶν ἐπαφῶν τούτων εἶναι τό γεγονός ὅτι ὄχι μόνο δέν δυσαρεστήθηκε οὐδείς πολιτικός ἀρχηγός ἐκ τῆς ἐμφανίσεως ἐπισημῶς τῆς ἐκπροσωπούσης τόν εἰς τόν Στρατόν ὑπάρχοντα στρατιωτικόν σύνδεσμον ἸΔΕΑ ἀντιπροσωπείας, ἀλλά πάντες ἐξέφραζον πρὸς αὐτόν αἰσθήματα ἐθνικῆς ἐγνημοσύνης». ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ δ.π. σελ. 254.

Τίς συναντήσεις αὐτές ἐπιβεβαιώνει καί ὁ Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ στή «Ἱστορικά Δοκίμα - Πῶς ἐφθάσαμε στήν 21η Ἀπριλίου 1967», Ἀθήνα 1975, σελ. 23.

9. ΓΕΝΙΚΟΝ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΟΥ. Ἱστορία τῆς Ὁργάνωσος τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ 1821-1954. Ἀθήνα 1957, σελ. 191-192.

10. Δ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ὁ Ἀντισυμμοριακός Ἀγῶν 1945-1949, Ἀθήνα 1956, σελ. 535.

11. Γ. ΚΑΤΗΦΟΡΗ, δ.π. σελ. 48.

12. Τό βράδυ τῆς 15ης Ἰουλίου σημειώθηκαν μετακινήσεις στρατιωτικῶν τμημάτων στό λεκανοπέδιο Ἀττικῆς. Βλέπε σχετικά ἐφημερίδες τῆς ἐπομένῃς.

13. Γιά τό ρόλο τῶν ἐνόπλων δυνάμεων μέσα στό «συνταγματικό» πλαίσιο τῆς δικτατορίας βλέπε ἀντί ὧλων Γ. ΚΑΤΗΦΟΡΗ δ.π. σελ. 109 ἐπ.

τμήμα θερινών διακοπών της Βουλής τό σχέδιο νόμου «περί ύπουργείου Έθνικής Αμύνης και των οργάνων της Ανωτάτης Διοικήσεως και Έλέγχου των Ένόπλων Δυνάμεων». Τόν Αύγουστο τού 1977, τέλος, δημοσιεύθηκε ό νόμος στην Έφημερίδα της Κυβερνήσεως και άρχισε νά ισχύει, αποτελώντας έτσι τό νέο καταστατικό χάρτη των ένόπλων δυνάμεων (Ν. 660/77 Φ.Ε.Κ. Α. 218).

Ό Νόμος 660 αναθέτει τήν εϋθύνη γιά τήν άμυνα της χώρας στην κυβέρνηση, ή όποία καθορίζει τήν έν γενεί άμυντική πολιτική και άσκει τή διοίκηση των ένόπλων δυνάμεων.

Κεντρικό όμως όργανο γιά τά άμυντικά θέματα είναι στην οϋσία όχι ή κυβέρνηση αλλά ένα ύπουργικό συμβούλιο περιορισμένης σύνθεσης, τό Ανώτατο Συμβούλιο Έθνικής Αμύνης (Α.Σ.Ε.Α.) στό ποίο μετέχουν ό πρόεδρος της κυβέρνησεως, ό αντιπρόεδρος, οί ύπουργοί Συντονισμού, Έξωτερικών, Αμύνης και Δημοσίας Τάξεως και ό άρχηγός τού Γενικού Έπιτελείου Έθνικής Αμύνης.

Τήν πολιτική πού χαράσσει τό ΑΣΕΑ εφαρμόζει ό ύπουργός Έθνικής Αμύνης, πού είναι και ύπεύθυνος άπέναντι στην κυβέρνηση γιά τή διοίκηση και τόν έλεγχο των ένόπλων δυνάμεων.

Μετά τόν ύπουργό, τά άλλα όργανα γιά τή διαμόρφωση και τήν άσκηση της άμυντικής πολιτικής είναι κατά ιεραρχική σειρά:

Οί ύφυπουργοί Έθνικής Αμύνης.

Τό Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Έπιτελείων (ΣΑΓΕ)

Τό Γενικό Έπιτελείο Έθνικής Αμύνης (ΓΕΕΘΑ)

Τά Γενικά Έπιτελεία των τριών κλάδων (ΓΕΣ, ΓΕΝ και ΓΓΑ)

Τά κατά κλάδους ένόπλων δυνάμεων Ανώτατα Συμβούλια (Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο, Ανώτατο Ναυτικό Συμβούλιο και Ανώτατο Αεροπορικό Συμβούλιο).

Μέ εξαίρεση δηλαδή τόν ύπουργό και τούς ύφυπουργούς Αμύνης τά άλλα όργανα γιά τήν εφαρμογή της άμυντικής πολιτικής είναι άμιγώς στρατιωτικά.

Α. Τό ΑΣΕΑ

Τό κάθε ένα από τά όργανα αυτά έχει τίσ ακόλουθες κύριες άρμοδιότητες, άρχίζοντας από τό ΑΣΕΑ:

1. Διμορφώνει τή γενική άμυντική πολιτική, άποφασίζει γιά μέτρα συναγερομού και τήν επιστράτευση, έγκρίνει τά άμυντικά προγράμματα και εισηγείται στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας τήν κήρυξη πολέμου.

2. Επιλέγει τόν άρχηγό τού ΓΕΕΘΑ, μετά από πρόταση τού ύπουργού Αμύνης.

3. Επιλέγει τούς άρχηγούς των Γενικών Έπιτελείων, μετά από πρόταση τού ύπουργού Αμύνης. Αλλά «ό ύπουργός κατά τās προτάσεις του ταύτας λαμβάνει ύπ' όψει και τās έγγράφους εισηγήσεις τού άρχηγού ΓΕΕΘΑ»(14)

14. Ν. 660/77 άρθρ. 3 παρ. 1στ.

4. Τοποθετεί τούς διοικητές Στρατιών και γενικά τούς αντιστρατήγους, τόν αρχηγό του Στόλου, τόν αρχηγό της Τακτικής 'Αεροπορικής Δυνάμεως και τούς υπαρχηγούς ΓΕΕΘΑ. Όμως «άπάσας τās επιλογάς και τοποθετήσεις ταύτας ενεργεί τό ΑΣΕΑ προτάσει του ύπουργού 'Εθνικής 'Αμύνης, λαμβάνοντας ύπ' όψει και τās έγγραφους εισηγήσεις του αρχηγού ΓΕΕΘΑ και του αρχηγού του Γενικού 'Επιτελείου του οικείου κλάδου»(15).

Τό ΑΣΕΑ είναι θεωρητικά τό βασικότερο όργανο της άμυντικής πολιτικής, όργανο πολιτικό. Σέ αυτό όμως μετέχει ίσος πρός ίσους, μέ δικαίωμα ψήφου και ό αρχηγός του ΓΕΕΘΑ. Διοικούντες και διοικούμενος στή συγκεκριμένη περίπτωση έχουν τό ίδιο βάρος στό συλλογικό αυτό όργανο. Τό ΑΣΕΑ επιπλέον παίρνει αποφάσεις σέ καθαρά στρατιωτικά, τεχνικά ζητήματα, χωρίς νά βοηθάται από κάποιο άλλο συμβουλευτικό όργανο, έκτός από τόν αρχηγό του ΓΕΕΘΑ. Και επειδή είναι δύσκολο νά πιστέψει κανείς ότι σέ μία κυβέρνηση θά συμπύπουν τόσοι στρατηγικοί έγκεφαλοι, λογικό είναι νά θεωρείται ότι στα τεχνικά τουλάχιστον ζητήματα και σέ θέματα στρατηγικής, ό αρχηγός του ΓΕΕΘΑ ένημερώνει μονομερώς και κατά συνέπεια μπορεί, χωρίς ούσιαστικό αντίλογο, νά ύπαγορεύει αποφάσεις(16).

Πέρα άπ' αυτό, τό ΑΣΕΑ δεσμεύεται από τούς στρατιωτικούς στίς επιλογές των αρχηγών των τριών κλάδων και στίς τοποθετήσεις των αντιστρατήγων, άφου είναι ύποχρεωμένο νά λαμβάνει ύπόψη τις έγγραφες εισηγήσεις του αρχηγού του ΓΕΕΘΑ ή των αρχηγών των τριών 'Επιτελείων.

B. 'Ο ύπουργός 'Εθνικής 'Αμύνης

'Ο ύπουργός 'Εθνικής 'Αμύνης έχει τις αιόλουθες κύριες άρμοδιότητες:

1. Είναι ό προϊστάμενος καθ' ενός από τούς τρεις κλάδους και άσκει τή διοίκηση και των έλεγχό επί του προσωπικού, του ύλικού και των μέσων των ενόπλων δυνάμεων. 'Η διοίκηση και ό έλεγχος όμως δέν άσκούνται άυτοτελώς και ιδίω όνόματι, αλλά μόνο διά των αρχηγών των Γενικών 'Επιτελείων. Δηλαδή ό ύπουργός δέν μπορεί νά άσκήσει καθ' εϋθείαν τις άρμοδιότητες του άφου μόνο άρμόδιος νά ύπογράψει τις σχετικές πράξεις είναι ό αρχηγός του 'Επιτελείου(17).

2. Συντονίζει τούς τρεις κλάδους των ενόπλων δυνάμεων και πάλι όχι ιδίω όνόματι αλλά διά του αρχηγού ΓΕΕΘΑ.

3. Μέ βάση τις γενικές κατευθύνσεις του ΑΣΕΑ, προσδιορίζει τήν πολιτική έθνικής άμύνης, δίνει οδηγίες για τή σύνταξη προγραμμάτων, άποφασίζει για τις οργανικές θέσεις των αξιωματικών, παρέχει γενικές κατευθύνσεις στους αρχηγούς των επιτελείων για τήν κατάρτιση του προϋπολογισμού του κάθε κλάδου κλπ.

4. Άποφασίζει για τή συγκρότηση μονάδων των κλάδων, μετά όμως άπό πρόταση των άρμόδιων κατά περίπτωση στρατιωτικών συμβουλών.

5. Άσκει τήν ποινική δίωξη κατά των άνωτάτων μόνο αξιωματικών, δηλαδή αντιστρατήγων, ύποστρατήγων και ταξιάρχων.

6. Έκδίδει κανονισμούς για τήν άσκηση της διοίκησης και

τις ύποχρεώσεις των στρατιωτικών, τά πειθαρχικά τους παραπτώματα και κάθε άλλο θέμα που άφορά τήν εφαρμογή του Νόμου 660 και πάλι όμως «κατόπιν προτάσεων των αρχηγών των Γενικών 'Επιτελείων των κλάδων, τψ συντονισμό ΓΕΕΘΑ»(18).

Τό συμπέρασμα που προκύπτει από όλα αυτά είναι σαφές. 'Ο ύπουργός 'Αμύνης μπορεί νά παρέχει γενικές κατευθύνσεις, νά δίνει οδηγίες κλπ. αλλά όπου οι άρμοδιότητες του είναι ούσιαστικές μπορούν νά άσκηθουν μόνο διά των αρχηγών των 'Επιτελείων(19). Και από τή στιγμή που ή διοίκηση γίνεται διά των αρχηγών, ό ύπουργός δέν έχει καμία δυνατότητα έπαφής μέ τά κατώτερα στρατιωτικά κλιμάκια. Μέ κάποια άλλη διατύπωση, οι ένοπλες δυνάμεις ούσιαστικά άυτοδιοικούνται μέσα στα έντελώς γενικά πλαίσια που χαράσσει τό ΑΣΕΑ. Γιατί ή άνεξαρτητοποίηση αυτή των Γενικών 'Επιτελείων από τήν πολιτική έξουσία τί άλλο μπορεί νά σημαίνει έκτός από τήν εκχώρηση της διοίκησης του στρατεύματος στους ίδιους τούς στρατιωτικούς και πώς δέν περικλείει ανά πάσα στιγμή τόν κίνδυνο νά χειραφετηθεί ή στρατιωτική ήγεσία από τήν πολιτική; 'Η νομική τουλάχιστον δυνατότητα ύπάρχει και δέν άπομένει παρά ή κατάλληλη συγκυρία(20).

Τελευταίο πολιτικό όργανο μέσα στό σύστημα διοίκησης των ενόπλων δυνάμεων είναι οι δύο ύφυπουργοί, που άσκουν όσες άρμοδιότητες τούς άνατίθενται μέ κοινή άπόφαση του πρωθυπουργού και του ύπουργού 'Αμύνης.

Γ. ΤΟ ΣΑΓΕ

Τούς ύφυπουργούς άκολουθούν τά στρατιωτικά όργανα, που διαθέτουν πλήθος από ούσιαστικές πλέον άρμοδιότητες.

Πρώτο ιεραρχικά είναι τό Συμβούλιο 'Αρχηγών Γενικών 'Επιτελείων (ΣΑΓΕ), στό όποιο προεδρεύει ό αρχηγός του

15. Ν. 660/77 άρθρο 3 παρ. 1η.

16. Οι ειδικές επιτροπές στρατηγικών μελετών, που άποτελούνται από ειδικευμένους επιστήμονες και είναι οι έπίσημοι σύμβουλοι των κυβερνήσεων στα άμυντικά θέματα είναι τρέχουσα ύπόθεση σ' όλες σχεδόν τις δυτικές χώρες. Βλέπε σχετικά και S.P. Huntington, *The Soldier and the State*, New York Caravelle Edition, σελ. 437. έπ.

17. 'Ο ύπουργός 'Αμύνης άν θέλει π.χ. νά μεταθέσει ένα άπλό στρατιώτη από μία μονάδα σέ άλλη πρέπει νά άπευθυνθεί στον αρχηγό του 'Επιτελείου και ό αρχηγός, φυσικά έχει δικαίωμα νά άρνηθεί. Τό άκραίο αυτό παράδειγμα είναι χαρακτηριστικό.

18. Ν. 660/77 άρθρο 5 παρ. 8.

19. Σάν μέτρο σύγκρισης μπορεί νά χρησιμοποιηθεί εδώ ή ρύθμιση της Δ. Γερμανίας όπου ό ύπουργός 'Αμύνης διοικεί τις ένοπλες δυνάμεις ιδίω όνόματι, εκδίδει προσωπικά διαταγή προς τούς στρατιωτικούς κάθε βαθμού και γενικά έχει άπόλυτη «στρατιωτική έξουσία». Βλέπε σχετικά W. MARTENS *Grundgesetz und Wehrverfassung Kommissionsverlag*, Hamburg 1961, σελ. 162 έπ. και E. BUSCH, *Der Oberbefehl Seine rechtliche Struktur in Preussen und Deutschland*, Boppard am Rhein, σελ. 145 έπ.

20. Βλέπε και Π. ΛΟΥΚΑΚΟΥ, 'Ο πολιτικός έλεγχος στίς ένοπλες δυνάμεις δέν διασφαλίζεται, «Τό Βήμα» 10.7.1977.

ΓΕΕΘΑ και μέλη είναι οι αρχηγοί ΓΕΣ, ΓΕΝ και ΓΕΑ. Στο ΣΑΓΕ μπορεί να παρίσταται και ο υπουργός Άμυνας, «εάν κρίνη τούτο σκόπιμον», όποτε και προεδρεύει. Οι αποφάσεις του ΣΑΓΕ λαμβάνονται κατά πλειοψηφία και σε περίπτωση ίσοψηφίας υπερισχύει ή ψήφος του προέδρου. Στο όργανο αυτό δηλαδή, εάν και όταν μετέχει, ο υπουργός έχει ισότιμη ψήφο με εκείνη των τυπικά ύφισταμένων του στρατιωτικών. πού βέβαια έχουν την απόλυτη πλειοψηφία (τέσσερα προς ένα). Κύριες αρμοδιότητες του ΣΑΓΕ είναι οι ακόλουθες:

1. Ή υποβολή εισηγήσεων και γνωματεύσεων προς τον ύπουργό Έθνικης Άμυνας για όλα τά στρατιωτικά ζητήματα.

2. Ή λήψη αποφάσεων «επί ζητημάτων προσδιοριζομένων υπό της κειμένης νομοθεσίας». Θα αναφέρουμε εδώ μία μόνο από τις αποφάσεις, αυτές πού αναθέτει ή «κειμένη νομοθεσία» στο ΣΑΓΕ:

Τό Ν:Δ. 178/1969 «περί ιεραρχίας προαγωγών και τοποθετήσεων των μονίμων αξιωματικών των Ε.Δ.», γνήσιο νομοθέτημα του δικτατορικού καθεστώτος, πού δέν καταργήθηκε μετά την κατάρρευση του αλλά εξακολουθεί και σήμερα νά διέπει τό καθεστώς των προαγωγών και των τοποθετήσεων των αξιωματικών, αναθέτει στο ΣΑΓΕ:

α. Τίς κρίσεις των αντιστρατήγων, αντιναύαρχων, αρχιπλοίαρχων, ύποπτεράρχων και ταξίαρχων Άεροπορίας σπόν άμέσως επόμενο βαθμό, «προς πλήρωσιν κενής θέσεως».

γ. Τίς τοποθετήσεις και μεταθέσεις των ανωτάτων αξιωματικών των τριών κλάδων, πού δέν υπάγονται στην άρμοδιότητα του ΑΣΕΑ, μετά από εισήγηση του αρχηγού του κάθε κλάδου (άρθρ. 53 παρ. 3).

Δ. Ο αρχηγός ΓΕΕΘΑ

Τά άμέσως επόμενο στρατιωτικό όργανο, ο αρχηγός του ΓΕΕΘΑ, είναι σύμβουλος του ύπουργού Άμυνας σε όλα τά θέματα πού άφορούν τίς ένοπλες δυνάμεις και έχει κυρίως συντονιστικές άρμοδιότητες, χωρίς όμως νά άσκει διοίκηση στους τρεις κλάδους. Ο ρόλος του σε ένδοστρατιωτικό επίπεδο είναι περιορισμένος, άν συγκριθεί με εκείνο των αρχηγών των τριών κλάδων, ώστόσο, μετέχοντας στο ΑΣΕΑ, είναι ο έπισημος εκπρόσωπος των στρατιωτικών σε κυβερνητικό επίπεδο.

Ε. Τά Γενικά Έπιτελεία

Τά Γενικά Έπιτελεία Στρατού, Ναυτικού και Άεροπορίας είναι τά ανώτατα ιεραρχικά κλιμάκια των τριών κλάδων, πάνω στους οποίους άσκει κάθε αρχηγός «πλήρη διοίκηση».(21) Μέ τή διατύπωση αυτή, οι αρχηγοί των Έπιτελείων διαθέτουν όλες άνεξαιρέτως τίς άρμοδιότητες, πού έχουν οποιαδήποτε σχέση με τή διοίκηση του κλάδου τους. Και γίνονται έτσι οι κύριοι πόλοι τής έξουσίας μέσα στο στρατιωτικό μηχανισμό. Ή ύπεροχή του Στρατού Ξηράς μάλιστα στο έλληνικό άμυντικό σύστημα, κάνει τον εκάστοτε αρχηγό του ΓΕΣ «ισχυρό άνδρα» των ένόπλων δυνάμεων(22).

ΣΤ. Τά Άνώτατα Συμβούλια

Τελευταία από τά κύρια στρατιωτικά όργανα του άμυντικού συστήματος είναι τά Άνώτατα κατά κλάδο Συμβούλια. Στα τρία αυτά Συμβούλια (Άνώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο, Άνώτατο Ναυτικό Συμβούλιο, Άνώτατο Άεροπορικό Συμβούλιο) προεδρεύει ο αρχηγός του κάθε κλάδου και μετέχουν άντίστοιχα άντιστρατήγοι, αντιναύαρχοι και αντιπτεράρχοι. Κύριες άρμοδιότητές τους είναι:

1. Οργάνωση και διάρθρωση του κλάδου τους, κατάρτιση πολεμικών σχεδίων, προγραμμαμάτων έξοπλισμού και εκπαίδευσης, κατανομή των πιστώσεων κλπ.

2. Τοποθετήσεις, προαγωγές και άποστρατείες αξιωματικών, πού δέν άνήκουν στην άρμοδιότητα του ΑΣΕΑ ή του ΣΑΓΕ. Συγκεκριμένα τό Άνώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο είναι άρμόδιο για τίς κρίσεις των ύποστρατήγων, ταξίαρχων και συνταγματάρχων, τό Άνώτατο Ναυτικό για τους αρχιπλοίαρχους, πλοίαρχους και αντιπλοίαρχους και τό Άνώτατο Άεροπορικό για τους ταξίαρχους Άεροπορίας, σμηνάρχους και άντισμηνάρχους(23). Τά Άνώτατα Συμβούλια είναι επίσης άρμόδια για τίς τοποθετήσεις και μεταθέσεις των ανωτέρων αξιωματικών.

III. Ο έλεγχος τής Βουλής

Ή ουσιαστική άρνηση τής πολιτικής έξουσίας νά θέσει κάτω από τον έλεγχο της τους στρατιωτικούς βρσκει μία άλλη έκφραση και στο άρθρο 68 του Συντάγματος του 1975.

Κατά τό άρθρο 68 παρ. 2 του Συντάγματος ή Βουλή μπορεί νά συνιστά έξεταστικές έπιτροπές, με άπόφασή της, για την όποια άπαιτείται πλειοψηφία των δύο πέμπτων του συνόλου των βουλευτών, μετά από πρόταση του ενός πέμπτου του όλου άριθμού τους. Άπό τή γενική αυτή ρύθμιση έξαιρείται ή σύσταση έξεταστικών έπιτροπών για θέματα έθνικης άμυνας (άλλά και έξωτερικης πολιτικής), όπου άπαιτείται άπόφαση τής Βουλής, με απόλυτη πλειοψηφία του όλου άριθμού των μελών της. Μέ τή ρύθμιση αυτή οι ένοπλες δυνάμεις μένουν ουσιαστικά έξω από τό κυριότερο μέσο έλέγχου, πού διαθέτει ή Βουλή, άφου έξεταστική έπιτροπή για θέματα άμυνας μπορεί νά συσταθεί μόνον άν συμφωνεί ή εκάστοτε κυβερνητική πλειοψηφία.(24) Ή δυνατότητα άσκησης έλέγχου βρσσκεται έξ

21. Ν. 660/77 άρθρ. 15 παρ. 1.

22. Δέν πρέπει νά παραβλέπει κανείς ότι οι ένοπλες δυνάμεις κινήθηκαν την 21.4.67 με διαταγή του τότε αρχηγού ΓΕΣ. Σ. Σπαντιδάκη.

23. Ν.Δ. 178/1969 άρθρ. 25 παρ. 1.

24. Τά κόμματα τής αντιπολίτευσης είχαν ζητήσει στις συζητήσεις του άρθρου 68 του Συντάγματος νά δημιουργηθεί, κατά τό γερμανικό πρότυπο, μία μόνιμη έπιτροπή τής Βουλής για θέματα άμυνας, με δικαιώματα Έξεταστικής Έπιτροπής, πού νά λειτουργεί και σπόν μεταξύ των δύο περιόδων χρονο. Βλ. Πρακτικά των συνεδριάσεων τής Βουλής επί των συζητήσεων του Συντάγματος 1975 σελ. 236 έπ. Για τή σχετική ρύθμιση του Συντάγματος τής Δ. Γερμανίας, πού θεωρείται ο «πυρήνας του κοινοβουλευτικού έλέγχου» πάνω στις ένοπλες δυνάμεις βλέπε κυρίως W. WITTE Die Rechtsnatur der Streikkräfte und ihre Beeinflussung und Kontrolle durch zivile Institutionen. Münster Jur. Diss 1973, σελ. 94 έπ.

όλοκλήρου στά χέρια εκείνου, πού τελικά πρόκειται νά τόν ύποστει καί βεβαίως έχει κάθε λόγο νά θέλει νά τόν αποφύγει.

Κύριος στόχος μιᾶς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς, πού οὕτως ἢ ἄλλως συγκροτεῖται ἀνάλογα μέ τή δύναμη τῶν κομμάτων στή Βουλή καί ἄρα διαθέτει καί σ' αὐτήν πλειοψηφία ἡ ἐκάστοτε κυβερνητική παράταξη, εἶναι ἡ ἐξέταση τοῦ συγκεκριμένου ζητήματος ἀλλά καί ἡ πλήρης ἐνημέρωση Βουλῆς καί κοινῆς γνώμης πάνω σέ κάποιο μείζον θέμα. Τή δυνατότητα αὐτή ἀποκλείει τό Σύνταγμα τοῦ 1975, ἀντίθετα μέ ἐκεῖνο τοῦ 1952 πού δέν καθιέρωνε εἰδική πλειοψηφία γιά θέματα Ἀμύνης.

Φιλοσοφία τῆς ρύθμισης τοῦ ἀρθροῦ 68 τοῦ Συντάγματος, δέν μπορεί νά εἶναι ἄλλη παρά: Ἡ Βουλή, ὁ κοινοβουλευτικός ἔλεγχος καί κατά προέκταση ἡ κοινή γνώμη πρέπει πάσει θυσία νά κρατηθοῦν ἔξω ἀπό τά ζητήματα, πού ἀφοροῦν τήν ἀμυνα, τά στρατιωτικά «στεγανά» πρέπει νά ἐξακολουθήσουν νά παραμένουν ἀπαραδιὰστα.

IV. Ἡ αὐτοδιοίκηση τῶν Ε.Δ. καί κάποιες πολιτικές ἐπιλογές

Τόν Ἰούλιο τοῦ 1974, ὅταν κατάρρευσε ἡ στρατιωτική δικτατορία, τέθηκε γιά μία ἀκόμη φορά ἐπὶ τάπητος τό ζήτημα τοῦ ἐλέγχου τῶν στρατιωτικῶν. Καί ὅταν ἀπομακρύνθηκε ὀριστικά ὁ κίνδυνος ἐνός νέου πραξικοπήματος, γύρω στίς ἀρχές τοῦ 1975, εἶχε ἴσως ἔλθει ἡ στιγμή νά γίνουν κάποια ἀποφασιστικά δῆματα. Καί ὅμως δέν ἐγινε τελικά τίποτε. Υἱοθετήθηκε ἡ ἐκδοχή τῆς «συνωμοσίας τῶν ὀλίγων ἀφρόνων», μερικοί ἀπ' αὐτούς κλείσθηκαν στίς φυλακές καί ἐπαναφέρθηκε αὐτούσιο τό θεσμικό καθεστῶς τῆς περιόδου 1950-1967 στόν τομέα τῆς ὀργάνωσης τῆς διοίκησης καί τοῦ ἐλέγχου τῶν ἐνόπλων δυνάμεων. Σάν νά μήν εἶχε ἀνδρωθεῖ ἡ στρατιωτική συνωμοσία μέσα σέ αὐτό ἀκριβῶς τό καθεστῶς, σάν νά μήν ἦταν αὐτό ἀκριβῶς τό νομικό πλαίσιο, πού ἐπέτρεψε στό στρατό νά αὐτονομηθεῖ ἀπό τήν πολιτική ἐξουσία καί τελικά νά τήν ἀνατρέψει. Τό ὅλο ζήτημα ἐκλείσει ἔτσι κάπως ἀνώδυνα, χωρίς νά θιγοῦν οὔτε οἱ δομές οὔτε οἱ μηχανισμοί, πού ἐπιτρέπουν στίς ἐνοπλες δυνάμεις νά παρεμβαίνουν μέ τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλο τρόπο στήν πολιτική ἐξέλιξη.

Τό σημερινό καθεστῶς λειτουργίας τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καί ἐλέγχου τους ἀπό τήν πολιτική ἐξουσία εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο τῆς περιόδου 1950-1967. Βασικά του χαρακτηριστικά παραμένουν ἡ οὐσιαστική αὐτοδιοίκηση τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καί ἡ ἀπουσία κάθε πραγματικοῦ πολιτικοῦ ἐλέγχου στά στρατιωτικά ζητήματα.

Τό κυριότερο πολιτικό ὄργανο στόν τομέα τῆς ἀμυνας, τό ΑΣΕΑ, χαράζει μέν τίς γενικές κατευθύνσεις τῆς ἀμυντικῆς πολιτικῆς, ἀλλά παραμένει δέσμιος τῶν στρατιωτικῶν, ἀφοῦ ἐνημερῶνεται μονομερῶς ἀπ' αὐτούς, χωρίς δυνατότητα θεμελιωμένου ἀντίλογου στίς ἀπόψεις τους. Περιλαμβάνει στή σύνθεσή του, ἰσότιμα μέ τά μέλη τῆς κυβέρνησης καί μέ δικαίωμα ψήφου, τόν ἀρχηγό τοῦ ΓΕΕΘΑ, σάν ἐκπρόσωπο τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, καί ἐπιλέγει τήν ἡγεσία τοῦ στρατεύματος μετά ἀπό εἰσηγήσεις τῶν ἰδίων τῶν στρατιωτικῶν. Ποιοί θά προαχθοῦν στούς ἀνώτατους βαθμούς ὥστε νά μποροῦν νά ἐπιλεγοῦν ἀπό

τό ΑΣΕΑ γιά τήν ἡγεσία τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, ἀποφασίζουν τά ἀμειγῶς στρατιωτικά συμβούλια καί αὐτό καί μόνο δείχνει πόσο περιορισμένη εἶναι ἡ πολιτική ἐξουσία ἀκόμη καί στήν τοποθέτηση τῶν ἀμεσῶν στρατιωτικῶν ὑφισταμένων τῆς. Ἐτσι ἡ διαδικασία τῆς ἐπιλογῆς καταντᾷ διαδικασία ἐπιβολῆς τῶν στρατιωτικῶν. Ἡ ἐκάστοτε στρατιωτική ἡγεσία, ἐλέγχοντας πλήρως τά στρατιωτικά συμβούλια, πού ἀποφασίζουν γιά τίς προαγωγές καί τίς ἀποστρατείες τῶν ἀξιωματικῶν, μπορεί νά ἀποστρατεῦει ἐγκαιρα τούς μή ἀρεστούς σ' αὐτήν ἀξιωματικούς καί ἀντίθετα νά διατηρεῖ καί νά προωθεῖ στίς ἡγετικές θέσεις τούς ἐκλεκτούς τῆς. Δυνατότητα παρέμβασης στή διαδικασία αὐτή δέν έχει ἡ πολιτική ἐξουσία.

Ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης παραμένει ἐπίσης, ὅπως ἦταν καί πρὶν τό 1967, διακοσμητικό πρόσωπο, ἀφοῦ δέν έχει τή δυνατότητα νά διοικήσει τούς στρατιωτικούς ὑφισταμένους του. Ὅλες οἱ ἀρμοδιότητές του ἀσκοῦνται μέσω τῶν γενικῶν ἐπιτελαρχῶν, πού διαθέτουν τελικά μία οἰονεῖ πρωτογενῆ στρατιωτική ἐξουσία, ἡ ὁποία καί τούς ἀνεξαρτητοποιεῖ ἀπό τόν πολιτικό προϊστάμενό τους. Μέ τή ρύθμιση αὐτή στεγανοποιοῦνται πλήρως οἱ ἐνοπλες δυνάμεις, ἀφοῦ νόμιμες διαταγές πρὸς τούς ἀξιωματικούς μποροῦν νά ἐκδίδουν μόνον οἱ ἀρχηγοί τῶν Ἐπιτελείων καί ὄχι ὁ ὑπουργός(25).

Οἱ ἀρχηγοί τῶν Γενικῶν Ἐπιτελείων, ἀντί νά ἀσκοῦν κυρίως ἐπιτελικά καθήκοντα -συντονισμό, μελέτες σχεδίων καί προγραμμάτων, ἐκπαίδευση κλπ. - ἐξακολουθοῦν νά ἔχουν τήν «πλήρη διοίκηση» τῶν τριῶν κλάδων τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, συγκεντρώνοντας ἔτσι στά χέρια τους τό σύνολο σχεδόν τῶν κυρίως στρατιωτικῶν ἐξουσιῶν.

Τά πανίσχυρα στρατιωτικά συμβούλια διατήρησαν τόν πλήρη ἔλεγχο τοῦ κυκλώματος προαγωγῶν, ἀποστρατειῶν, τοποθετήσεων καί μεταθέσεων, στεγανοποιώντας καί αὐτό τόν τομέα ἀπό κάθε πολιτική παρέμβαση.

Καί, τέλος, τὸ Σύνταγμα τοῦ 1975 ἀντιγράφοντας στό σημεῖο αὐτό τό χουντικό τοῦ 1968/73 ἀφοίρεσε οὐσιαστικά ἀπό τή Βουλή τό δικαίωμα νά ἐρευνᾷ σέ βάθος κρίσιμα στρατιωτικά ζητήματα, ἐξετάζοντας πρόσωπα, πού κανονικά θρῖσκονται ἔξω ἀπό τόν ἔλεγχό τῆς καί φακέλους, πού χαρακτηρίζονται «ἀπόρροητοι».

Ἡ μεταδικτατορική, κοινοβουλευτική πλειοψηφία, ἀποφασίζοντας νά διατηρήσει τό καθεστῶς τῆς αὐτοδιοίκησης τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, ἀποδέχθηκε καί τούς κινδύνους μιᾶς νέας στρατιωτικῆς ἐπέμβασης, ἐάν συντρέξουν κάποια στιγμή ὀρισμένες προϋποθέσεις. Πρόκειται γιά μία σαφέστατη πολιτική ἐπιλογή:

Σέ μία μελλοντική μείζονα κρίση, ἄσχετα μέ τό συσχετισμό δυνάμεων πού θά κυβερνᾷ, ὁ στρατός θά μπορεῖ καί πάλι νά παρεμβεῖ, ἀναστέλλοντας γιά μία ἀκόμη φορά τήν πολιτική ἐξέλιξη.

Οἱ ἐνοπλες δυνάμεις παραμένουν ἔτσι ὁ δυναμικός ἐγγυητής τοῦ καθεστώτος. Κάτω ἀπό τίς σημερινές συνθήκες δέν ἔχουν βέβαια λόγο νά ἀναμειγνύονται στήν τρέχουσα πολιτική,

25. Ἐν π.χ. στασιάζει μία μονάδα μόνο ὁ ἀρχηγός τοῦ Ἐπιτελείου μπορεί νά σταθεῖ στρατιωτικά τμήματα ἐναντίον τῆς, ὁ ὑπουργός δέν έχει καμία τέτοια δυνατότητα.

άλλά δέν παύουν, δυνάμει, νά μετέχουν στό πολιτικό παιχνίδι. Καί άν χρειασθεί θά μπορέσουν και πάλι νά τεθούν αντιμετώπιες του «έσωτερικού έχθρου».

Οί έρμηνείες κάθε «στρατιωτικού φαινομένου» δέν είναι ανεξάρτητες από τά άλλα πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά και ιστορικά δεδομένα μίας χώρας(26) Γι' αυτό και είναι παρακινδυνευμένη ή διατύπωση μίας «συνολικής απάντησης» γιά τήν έλληνική έκδοχή του. Αυτό όμως δέν έμποδίζει μία γενική παρατήρηση:

Μία κοινοβουλευτική κυβέρνηση, πού εκχωρεί στους στρατιωτικούς τις αρμοδιότητες της στον άμυντικό τομέα πρέπει νά αισθάνεται εξαιρετικά άνασφαλής. Άσχετα από έδρες στή Βουλή και έκλογικά ποσοστά, πρέπει νά θεωρεί ότι πολύ λίγο

στηρίζεται σ' αυτό, πού ή ίδια αντιπροσωπεύει, σέ μία πλατιά λαϊκή συναίνεση. Γι' αυτό και άναζητεί μελλοντικούς συμμάχους και έρείσματα έξω από τό κοινοβουλευτικό πλαίσιο και τις κοινοβουλευτικές διαδικασίες. Έκχωρώντας σήμερα αρμοδιότητες της πιστεύει ότι ούτε κάποιος άλλος θά μπορέσει νά τις άσκήσει στό μέλλον. Έτσι διασφαλίζει τή συνέχεια. Άλλά μπορεί νά επαναλαμβάνεται επ' άπειρο ή ιστορία;

Σεπτέμβριος 1980

26. L. HAMON, *Le rôle extra - militaire de l' armée dans le tiers - monde*. Entretiens de Dijon P.U.F. Paris 1966. σελ. 385.

